

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Северная Осетия -

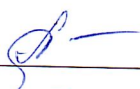
Алания

УО АМС Алагирского района

МБОУ СОШ с.Дзуарикау

СОГЛАСОВАНО

завуч УВР

Кцоева А.Д.

№67-О от «28» 0823 г.

УТВЕРЖДЕНО

директор

Газданова Р.К.

№ 67-О от «28» 0823 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Осетинская литература»

для обучающихся 7 класса

Дзуарикау 2023

ТЕМАТИКОН ПЪЛАН ИРОН ЛИТЕРАТУРАЙÆ 7-ÆМ КЪЛАСÆН.

2010

Программæмæ гæстæ – 70 сах.

Уацмыстæ ахуыр кæнынæн –

Ныхасы рæзтæн –

Фæсуорокты бакаст литературæйыл бæсæдæтæн –
фæлхат кæнынæн –

НЫХАСЫ РÆЗТ

ДЗУРГÆ НЫХАСЫ РÆЗТ

Аивадон, науон-популярон æмæ публицистикон тексттæ хъæрæй тагъд кæсын. Аивадон уацмыстæ кæнæ уацмыстæй скъуылдзæтæ наизуст аив кæсын. Уацмысты мидис фæрстыгæм гæстæ дзурын. Фарстæн уæрæх дзуапп раттын, литературон хъайтарæн характеристикæ раттынмæ арахсын.

Дзургæ ныхасæй æрфыст аразын. Аивадон уацмыстæй инсценировкатæ раттынмæ аразын. Аргъ скæнын зоннын бакаст литературон уацмысæн, нывæн, киноныв кæнæ телевизион равдыстæн.

ФЫСТÆ НЫХАСЫ РÆЗТ

Этикон уацмысæй кæнæ уацмысæй скъуылдзæтæй изложени ныффыссын. Программон уацмысæмæ гæстæ сочинени фыссын. Вазылджын æмæ хуымæтæг пылан аразын этикон уацмысæмæ, кæнæ та этикон уацмысæй скъуылдзæтæмæ. Фыстæ аргъ скæнын, кæй бакастыгъты, уыцы литературон уацмысæн, кинонывæн.

Сочинени – æрфыст æрдзы, райгуырдæн хъæуы, горæты, уынджы тыххæй.

1001 420

№	сахаста	ныма	Урочы хуыз, тип	Урочы тема
1	9	04	Урок-балц ивгъуыдмæ	Адæмон сфæлдыстады хуызтæ æмæ сæрмагонд спецификон æууæгтæ. Сæ ахъаз литературæйы рæстæн.
2		01	Ног зоньндзинæдтæ амоньны урок	Кадаг «Батрадз æмæ сохъыр уæйыл Æфсерон фырт Алæф»-ы сæйраг хъуыды – адæмы намыс æмæ сæ баргæ хъахъхъæнын.
3		11	Зоньндзинæдтæ иу уалтæ æркæнын урок	Кадаг «Сослан – тыхагур»-хъуыды – тыхæвзарæгыл хуыдын.
4		1	Урок-«диссæгтæ – нæ разы»	Презентаци. Фæндыр – адæмы фарн æмæ аивадон символ кадаг куыд фæзынды – йы.
5		1	Урок-«диссæгтæ – нæ разы»	«Кодзырты Таймураз» - ы адæм æмæ æлдæртты быцæу.
6		1	Урок-лавар Семæй	Мыггæтты ахастыгтæ æмæ быцæутæ «Ларс æмæ Хуха» -йы.
7		03	Урок рефлекс	Адæмы ахаст хъæбатырты стухтмæ.
8		006	Урок-экскурси	Санатты Уарийы таурæгъ «Бæтæйы фырттæ» - йы мидис.
9		0	Урок-экскурси	Ирон литературæйы равзæрд.
10	6	1110	Урок-портрет	Презентаци Къоста – поэт, рухстауæг, адæмы фæтæг. Адæмы царды нывтæ йæ уацмæст.
11		11		Фырт æмæ фыды ахастыгтæ «Ныфс» -ы.
12			Урок-балц ивгъуыдмæ	«Хъуыбады» - йы мидис.
13			Урок-раныхас	Хæххон царды нывтæ «Мæгуыры зæрдæ» -йы.
14		0	Урок-раныхас	Лирикон хъайтары бæллитæ «Гæхуыды» -йы.
15		0		Презентаци Æрды нывтæ, сæ нысаниуæг «Всати» -йы.
16	5	2		Презентаци Гæдиаты Секъайы цард æмæ сфæлдыстад. Секъа-адæмон фыссæг.
17		1	фæсаууон мæ экскурси	«Арауийы Ерыстау æлдар» - ы мидис.
18		1	Тексты анализ	Адæмы тох сæ бартыл.
19		1	Тексты анализ	Радзырд «Бæхдаæг» - ы мидис.
20		005	Хи æмæ искæй архæйдтæгæм хъус дарыныл фæцагх кæнын урок	Галлойты Рутен. Галуан æмæ уынг – дыууæ царды æвдисæнтæ «Цард» - ы.
21		005		Презентаци. Коппойты Арсени цард æмæ сфæлдыстад. Арсен зианхæссæг æгъдæутты ныхмæ.

22		4/1	Тексты анализ	<i>Презентаци.</i> Радзырд «Далогты мæст» - ы мидис.
23	2	4/4		Прессæ «Гæддзын къах пыбыр у» - йы сюжет æмæ архайд.
24		4/2		<i>Презентаци.</i> Гæддзаты Цомахъ. Цомахъты цард æмæ сфæлдыстад. Зымæджы æмæ уадзæджы символон мидис æмдзæнгæ «Фæндон».
25	2	4/2		«Хуры тын», «Бæгон», «Ме' фырмаермæ» - йы нумæйаг идейон ахаст.
26		4/2	4/01	<i>Презентаци.</i> Нигеры цард æмæ сфæлдыстад. Поэмæ «Бæдигон симд» - ы мидис.
27	3	4/8		Æрдзы уаг æмæ йæ аивадон мидис уацмасы.
28		4/2		Хъуылаты Созырыхъо. «Тотрадзы зарæг» - ы хуымæтæджы лæджы стугхт..
29		4/2		Хæххон лæджы цард «Муссæйы скъола» - йы. Хицæн фæлтæрты ахаст ахуырадмæ.
30		4/12		Хъамбердиаты Мысост. Æмдзæвæтгæ: «Чызгимæ ныхас», «Æхсæвæддæ» - йы сæйраг хъуыдытæ.
31	5	4/12	Урок-лекци	<i>Презентаци.</i> Дзæсты Куыдзæджы царды хабæртгæ. Радзырд «Хорхæссæг» - ы архайд æмæ цаутæ.
32		4/12	Тексты анализ	Тох царды сæрвæлтау æрдзы тыхтимæ.
33		4/12	Урок-зонындзинæдтæ хъахъхъæнын	Пейзажы ахалындынад уацмисæн.
34		4/01	Урок-лекци	<i>Презентаци.</i> Фернион Къоста.
35		4/1	Тексты анализ	Дзæрæхохты Хадзы – Мураты стугхтытæ «Хъæбатыр Цæргæс» - ы.
36	4	4/1	телеурок <i>Фæндон</i>	Хъайтары тохы нысан уацмасы
37			Урок-беседæ	Сæрибар æмæ патриотизмы мотивтæ радзырды.
38			Урок-беседæ	Киноныв «Жизнь, ставшая легендой» - мæ бакæсын.
39	2	4/2	Иумæйаг хатдзæг кæнынны урок <i>3/02</i>	Кочысаты Мухарбет. Хæст æмæ адæймаджы хысмæг «Хъама», «Адæмы маст» - ы. Мамсыраты Дæбе. Цауты историон рæстæг - «Цыт» - ы. Дыууæ хæдзæры цæрды дыууæ уавæры æвдисæнтæ.
40		4/2	Тексты анализ	<i>Презентаци.</i> Дзынгайы удыхъæд.
41	2	4/2	Н/Р/К	Уацмасы идейæ – фæллойгæнгæгæн кад кæнын.
42		4/2	Урок-беседæ	Изложени скъуылдзæг «Цыт» - æй
43	3	4/2	Тексты анализ	<i>Капоты Хазби.</i> <i>Презентаци.</i> Поэты фæдзæхст «Фæстаг салам» - ы.
44			Урок-балл ивгъуыдмæ	"Кард"
45			Урок-беседæ	Джыккайтты Шамил. Сосланы хæстон стугхтытæ «Давыт Сосланы хынцъылым» - ы.
46	2	4/2	Тексты анализ	Дзæлтиаты Тотырбег. Тотырбеджы цардæй фыст.
				<i>Презентаци.</i> «Уæлдæфы-ирон чызг».

47		Урок-беседа	Гафез (Галлотты Федыр). Цæф æфсæддонны уавæр æмæ стухт «Зарæг цæргæнбоньл» -ы.
48	2		Хъайтгаты Сергей Радзырд «Ирæд» -ы мидис.
49			Хистæры фарн хъахъхъæнын – уацмысы сæйраг хъуыды.
50	1		Дзаболаты Хазби «Фапистгæ æхсынц Пушкины» ы генийы æнæмæлæг
51	3 3		<i>Питты Грис</i> . Хæсты æвирхъау фæстиуджытæ «Мад» -ы.
52	2		Плиты Грис. Балладæ «Иунаджы кадæг» -ы фольклорон бындул.
53	2		Букъуылты Алыксы Радзырд «Æвдæдзы хос» -ы мидис.
54	2	Тексты анализ	Сæйраг архайдджыты зондахаст.
55	1		Тетпойты Таймураз. Таймуразы лирикаейыл æфæлгæст.
56	2	Урок-диссертты фæз	<i>Презентаци</i> . Хъайтыхъты Азæмæг Таурæгъ «Ус богап» -ы мидис.
57	1	Урок-беседа	Зæхх – царды фæрæз.
58		Урок-беседа	Хъодзаты Æхсар. Къостайы стыр куыст æмæ гражлайнаг стухт «Къостайы хæдзар» -ы.
59			Дзасохты Музафер Зонд – æнæмонды хос «Къостайы мидныхасы» -ы.
60	2	Тексты анализ	Радзырд «Бæхы цæссыгтæ» -йы мидис.
61	1		<i>Цæрукъаты Алыксандр. Презентаци</i> . Адæймаг æмæ райгуырæн бæстæйы иудзинад «Гъуæддæй куы зонын...»
62	1	Баш-ивгъуылдæ	<i>Малиты Васо. Презентаци</i> . Скифтæ – иры номдзыд фыдæлтæ «Скифтæ» - йы
63	1	Урок-беседа	<i>Хиджеты Таймураз Презентаци</i> . Хæххон æрдзы нывтæ «Мæ рох къуым» -ы.
64	2	Урок-беседа	«Ирыстонмæ»
65-			Ходы Камал. Ирон зарæг – царды хъæлæс, æхсар æмæ намысы фидиугæг æмдзæвгæ
67			«Кæмдæгæ ирон лæппутæ зарынц» - ы.
68	1	хатдзæгæт кæнынны урок	Компьютерон тест рацыд рацыд æрмæгæй

Амбарынганан фыстаг

Адамы монон царды кадариддар стыр ахадындзинад
уыдис фольклор амааиив литературайан.
Уыдоны нывафтыд арцыд са цард,
са историйы ахсджагдар цаута, са зонадон фалтарддзинад.
Уыдоны ис зонды суадон, ныхасы фидауц ама барзонд идейата.
Дзырдаивадан йа нысаниуаг фауалдар ис на растаджы.
Уый разга фалтары хъомыл каны гуманизм ама граждайнаг тдеалтыл.
фидар каны адамы удварн. уымай разынц монон ама культурон традицита.
Уыма гасга скъолайы куысты ахъаззагдар у литература ахуыр канын.

Литературайы хас ама нысан

Литературайы программаян йа доманта ама йа нысанма гасга ис дыууа къапханы.

Астауккаг къласты (5-8) скъоладзаута ахуыр канынц фольклор ама литературайы хицан уацмыста. Уыдон сты аив, мидисджын ама, скъоладзау йа карма гасга кай бамбардзан, ахамта. Ардам хаст цауынцхицан уацмыста дунеон классикон литературайа трон авзагма талмацгондай, - уыдон стыр ахъаз сты ахуырдуатан са зондахаст разын канынан.

Хистар къласты (9-11) ахуыр канынцлитературайы истори. Ам армаг лавард цауы хронологион уагыл. Программама хаст арцыдысты ирон литературайы ахъаззагдар фазындта ама зынга фысджыты уацмыста. Авзарст цауынц, зонынадан, идейон ама эстикон хъомыладан цас ахъаз сты, уыцы принципма гасга.

Хицан къапхантыл литература ахуыр канынан ис хицан хаста.

Астауккаг къласты программа домы дарддар дар скъоладзауты касын ама дзурыныл ахуыр канын. Ахуырдуаута хъуама базоней текст авзарын, йа мидис рафалгъауын ама йа радзурын. Уыдонан раттын хъауы балвырд зонинаята автор ама йе сфалдыстады тыххай. Ламбынаг касын хъауы йа аивдзинады аууалтам. Уый сараппонд, уацмыста авзаргайа, амынд цауынц хицан терминта литературайы теория. Ахуырдуаута хъуама базоней, аивадон ныв ама фалгонц цы мадзалттай араст цауынц, уыдон хъуама иртасой нывафтыд авзаджы расугъддзинад ама йа аивадон гананта. Скъоладзау хъуама базона уацмыс ама йа архайджыты тыххай йа хъуыдыта загъын, цаутан аргъ канын, уыдон цардима баттын. Адамон сфалдыстад ама литература разга фалтары ахуыр канынц уаздан уаг, харзагъдау ама лагдзинадыл. Литература амонин баст цауы аивады

К æ с ы н æ н æ м æ с а х у ы р к æ н ы н æ н

Фæрнион Къоста. "Хъæбатыр цæргæс". (2 сах.)

Фæрнионы царды хабæрттæ.

"Хъæбатыр цæргæс". Дзæрæхохты Хадзы-Мураты сгуыхтытæ. æцæгдзинад æмæ æрхъуыды ацы радзырды. Адæмы ахаст хъайтармæ. Хъайтары тохы нысан. Йæ фæзминаг миниуджытæ. Сæрибар æмæ патриотизмы мотивтæ радзырды.

П р е д м е т т ы ' х с æ н б а с т д з и н а д . Фольклор. **Хадзы-Мураты** хабæрттæ ирон æмæ уырыссаг адæмон сфæлдыстады. Киноаивад. Киноныв **"Жизнь, ставшая легендой"**.

К æ с ы н æ н æ м æ с а х у ы р к æ н ы н æ н

Мамсыраты Дæбе. "Цыт". (2 сах.)

Дæбе — зынгæ ирон фыссæг.

"Цыт". Цауты историон рæстæг. Дыууæ хæдзары царды дыууæ уавæры æвдисæнтæ. Дзынгайы уаг, йæ удыхъæд, йæ хъысмæт. Цолайы цардвæндаг. Йæ монон рæст æхсæнадон царды. Цыт æмæ намысы мидис дыууæ æхсæнады. Уацмысы идейæ — фæллойгагнæгæн кад кæнын.

.

К æ с ы н æ н æ м æ с а х у ы р к æ н ы н æ н

Кочысаты Мухарбег. "Мæ хæс", "Фæстаг салам". (1 сах.)

Поэты хъысмæт

"Мæ хæс". Хæст æмæ адæймаджы хъысмæт. Патриоты хæс, йæ тохы нысан. Поэты бынат æхсæнады царды. Адæймаджы намыс æмæ сæрыстырдзинад. **"Фæстаг салам".** Хæстоны хъысмæт. Поэт-патриоты ард.

К æ с ы н æ н æ м æ æ р н ы х а с к æ н ы н æ н

Кочысаты Мухарбег. "Хъама", "Адæмы мæт". (1 сах.) "Хъама". Йæ темæ. Поэты ахаст йæ хотыхмæ рæстæджы ивæнты. Поэты фæдзæхст — сæрибар æмæ фыдыбæстæ хъахъхъæнын, тохмæ цæттæ уæвын.

"Адæмы мæт". æмдзæвгæйы темæ — знæгты æрбабырст æмæ советон адæмы патриотизм. Поэты ныфс æмæ оптимизм, йæ сидт уæлахизыл тохмæ.

Л и т е р а т у р æ й ы т е о р и . Р и ф м æ .

К æ с ы н æ н æ м æ с а х у ы р к æ н ы н æ н

Калоты Хазби. "Кард", "Фæстаг салам". (1 сах.)

Поэты хъысмæт. Йæ лирикайы мотивтæ.

"Кард". Хæстон уавæр. Мады фæдзæхст йæ фыртæн — фыдæлты кард кадимæ дарын. Тохы фæлтæрты бастдзинад, хъайтарон традицитæ. Сæрибары хæстоны сгуыхт æмæ кад.

"Фæстаг салам". æвзыгъд лæппуйы хъуыдытæ хæстмæ цæугæйæ. Йæ лæгдзинад. Йæ ныфс, йæ идеалтæ. Сыгъдæг уарзондзинад æмдзæвгæйы.

К æ с ы н æ н æ м æ с а х у ы р к æ н ы н æ н

Гафез. "Зарæг цæрæнбоныл". (2 сах.)

Гафезы (Гаглойты Федыр) цардæрфыст.

"Зарæг цæрæнбоныл". Хæст æмæ хæстон. Цæф æфсæддоны уавæр. Йæ сгуыхт. Йæ фæстаг хъуыдытæ цард æмæ намысыл. Поэмæ-монолог, йæ аивадон æууæлтæ.

К æ с ы н æ н æ м æ с а х у ы р к æ н ы н æ н

Дзаболаты Хазби. "Фашистæ æхсынц Пушкины". (1 сах.)

Дзаболаты Хазби — поэт. Йæ лирикон мотивтæ. Фашистты фыдракæндтæ. Сæ ахаст культурæмæ. Фашизм — адæм æмæ сæрибары знæгтæ. Поэты хъысмæт. Гени — æнæмæлæт. Уацмысы актуалон идейæтæ.

К æ с ы н æ н æ м æ с а х у ы р к æ н ы н æ н

фæндырдзæгъдæджы æмхуызон миниуджытæ.

"Маегуыры заердае". Хаеххон царды нывтæ. Маегуыр адаемы зын уаваер аевадат хаехты æмæ æнæраст æхсæнады. Фæллойгæнæг адæймаджы ныфс æмæ оптимизм.

"Тæхуды". Лирикон хъайтары бæллицтæ — адæймаджы æхсызгондæр фæндиæгтæ. Адæймаджы амонд сабийæ æмæ аслæгæй. Лæджы хуыздæр миниуджытæ: æмгæрттимæ цæрын, фæллой кæнын, бинонты дарын. Поэты фæндон — адæмæн лæггадкæнын, адæмы раст фæндагыл аразын, сæ кад хъахъхъæнын, се 'хсæн уарзондзинад фидар канын. Поэты патриотизм æмæ гуманизм.

"Всати". Уацмысы мидис. Всатийы цæрæн бынаты нывтæ. Йæ царды уаг. Йæ лæггадгæнджытæ. Фараст барæджы æууæлтæ. Хъæздыг фæлыст æмæ æгуыздæгдзинады ныхмæвæрд. Авд цуаноны лæджыхъæд. Дарддзæст лæппу æмæ Всатийы ахаст цуанонты дыууæ къордмæ. æрдзы нывтæ, сæ нысаниуæг. Уацмысы фольклорон бындур.

К æ с ы н æ н æ м æ æ р н ы х а с к æ н ы н æ н

Къоста. "æнæхай", "М. Ю. Лермонтовы цырты раз". (1 сах.)

Хаст поэты тæригъæддаг хъысмæт æцæгæлон зæххыл. Йæ уарзондзинад райгуырæн бæстæм. Йæ фæндиæгтæ. Ирон æгъдæуттæ, сæбынат адæймаджы царды.

Къоста æмæ хаеххон адæмты ахаст

Л и т е р а т у р а е й ы т е о р и . *Метафорсе. Пейзаж.*

К æ с ы н æ н æ м æ с а х у ы р к æ н ы н æ н

Гæдиаты Секъа. "Арагуийы ерыстау æлдар". (2 сах.)

Секъа — адæмон фыссæг. Йæ царды хабæрттæ. Йæ сфæлдыстады иумæйаг идейон ахаст.

"Арагуийы ерыстау æлдар". Уацмысы мидис. Архайды рæстæг. Адæмы уавæр, адæм æмæ æлдæртты ахастытæ. Берд æмæ Хъызымдæйы хъысмæт. æлдары хъæддаг митæ. Адæмы тох сæ бартыл. Мистала æмæ Тохти — адæмы фарнхæссæг хистæртæ.

".

К æ с ы н æ н æ м æ с а х у ы р к æ н ы н æ н

Тугъанты Батырбег. "Бæхдаваг". (1 сах.)

Радзырды мидис. Къæрных æмæ кусæг лæппуты хицæн æууæлтæ. Фыдгæнæг — фыдвæндаг. Гуыйманы мидхъуырдухæн æмæ йæ фæсмон. Уацмысы гуманистон хъуыдытæ.

".

К æ с ы н æ н æ м æ с а х у ы р к æ н ы н æ н

Гаглойты Рутен. "Цард". (1 сах.)

Радзырды мидис. Зымæджы нывтæ. Галуан æмæ уынг — дыууæ царды æвдисæнтæ. Хъæздгуыты цард æмæ æгъдæуттæ. æнæнысан цард — фыдзæрдæгæнæг. Маегуыр чызджы тæригъæддаг уавæр. Авторы ахæт цаумæ.

ИРОН ЛИТЕРАТУРА XX АНУСЫ РАЙДАЙАНЫ

К æ с ы н æ н æ м æ с а х у ы р к æ н ы н æ н

Коцойты Арсен. "Дадолты мæт", "Гæдыйы къах цыбыр у". (3 сах.)

Арсены царды цаутæ. Арсен зианхæссаг æгъдæутты ныхмæ тохгæнæг.

"Дадолты мæт". Радзырды мидис. Къамады хъæуы уавæр. Дадолты бинонты цард. Талынг цард — фæстæзад зондахасты аххосаг. Дадолты фæндиæгтæ. Дæсныый мæнгард митæ æмæ сæ фæстиуджытæ. Биганоны фæлгонц. Сатирæ æмæ юмор ацы радзырды.

"Гæдыйы къах цыбыр у". Пьесæйы сюжет æмæ архайд. Йæ конфликт. Сауджын æмæ моллойы быцæу. Сæ дин æмæ сæ хины нысан. Саламбеджы ахаст динмæ.

Л и т е р а т у р а е й ы т е о р и . **Юмор** æмæ **сатирæйы** тыххæй æмбарынад. Термин **"сурсæт"** (портрет).

К æ с ы н æ н æ м æ с а х у ы р к æ н ы н æ н

Гæдиаты Цомахъ. "Фæндон", цикл "Ахæстоны фыстытæ": "Хуры тын", "Бæлон", "Хæлæг", "Ме 'фсымæрма". (2 сах.)

7-æм КЪЛАС (68 сахаты)

Разныхас. (1 сах.)

Дзырдаивад æмæ йæ хуызтæ: фольклор æмæ айв литературæ Адæмон сфæлдыстады сæрмагонд (спецификой) æууæлтæ. Ирон фольклоры хуызтæ: мифтæ, эпос, таурæгътæ, аргъæуттæ, зарджытæ, æмбисæндтæ. Сæ мидис, сæ хицæн миннуджытæ. Сæ зонынадон æмæ хъомыладон ахадындынад. Сæ ахъаз лите- ратурæйы рæзтæн.

А д æ м о н с ф æ л д ы с т а д
К æ с ы н æ н æ м æ с а х у ы р к æ н ы н æ н

Э п о с . Нарты кадджытæ. "Батрадз æмæ Сохъыр уæйыг æфсæроны фырт Алæф", "Сослан — тыхагур", "Фæндыр куыд фæзынди". (3 сах.)

"Батрадз æмæ сохъыр уæйыг æфсæроны фырт Алæф". Кадæджы мидис. Нарты уавгер. Уæйгуытæ — тыхгæнæг. Алæфы фыдмитæ. Батрадзы лæгдзинад æмæ патриотон сгуыхт. Кадæджы сæйраг хъуыды — адæмы намыс æмæ сæ бартæ хъахъхъæнын.

"Сослан — тыхагур". Кадæджы мидис: Нарты хъæзтытæ. Сосланы уæлахиз. Сосланы балц. æртæ уæйыджы уаг. Сæ мады ахæст уазæгмæ. Иудзонгон уæйыджы æххуыс Сосланæн. Йæ царды хабæрттæ, йæ зондамынд. Кадæджы хъуыды — тыхæвзарæгыл худын. Йæ идея: хирвæссондзинад — фыдбылызы хос.

"Фæндыр куыд фæзынди". Кадæджы мидис. Сырдоны хинæйдзаг митæ. Хингæнаегæн йæ хин йæхи сæрыл тыхсы. Хæмыцы фыдракæнд. Сырдоны æгæрон хъыг. Фæндыры сконд. Адæмы ахаст фæндырмæ. Фæндыр — адæмы фарн æмæ аивадон символ Таурæгътæ. "Кодзырты Таймураз". "Ларс æмæ Хуха". (2 сах.)

К æ с ы н æ н æ м æ æ р н ы х а с к æ н ы н æ н

"Кодзырты Таймураз". (1 сах) Таурæгъы конфликт — адæм æмæ æлдæртты быцæу. Кæсгон æлдары æнæгъдау митæ. Ирон мады æгъдау. Таймуразы сгуыхт. Йæ хъайтарон мæлæт.

"Ларс æмæ Хуха". (1сах)Таурæгъы мидис — мыггæгты ахастытæ æмæ быцæутæ. Куырттаты уавæр. Хистæрты ныхас. æфсымæрты лæгдзинад. Се сгуыхт фыдгултимæ тохы. Адæмы ахаст хъæбатырты сгуыхтмæ. Цæлыккаты Ахмæты куыст адæмон таурæгъыл.

Санаты Уари. "Бæтæйы фырттæ". (5 сах.)

Санаты Уари. "Бæтæйы фырттæ". Таурæгъы мидис. Йæ фольклорон æмæ историон бындур. Адæм æмæ æлдæртты быцæу. Бæтæйы фыртты уавæр, сæ тох намыс æмæ бартыл. Се сгуыхт хъуыддæгтæ. Сæ быцæу кæсгон æлдæрттимæ. Будзи æмæ Аслæнбег — адæмы хæрзгæнджытæ. Сæ трагикон мæлæт. Геройты фæлгонцтæ.

Л и т е р а т у р æ й ы т е о р и . *Историон таурæгъ*. Фольклорон æмæ литературон таурæгъ, сæ иудзинад, сæ хицаендзинадтæ.

АИВАДОН ЛИТЕРАТУРÆ

Разныхас. (1 сах.)

Ирон литературæйы равзæрд. Йæ рæзты уавæртæ. Йæ бастдзинад истори æмæ цардимæ. Йæ аразджытæ. Адæймаг — литературæйы сæйраг æвдисинаг. Литературæйы ахадындынад: зонынадон, хъомыладон, аивадон. Литературæ æмæ аивады æндæр хуызты бастдзинад.

ИРОН ЛИТЕРАТУРÆ XIX æНУСЫ КæЕРОН

К æ с ы н æ н æ м æ с а х у ы р к æ н ы н æ н

Хетæгкаты Къоста. "Ныфс", "Мæгуыры зæрдæ", "Хъуыбады". "Тæхуды", "Всати". (3 сах.)

Къоста — поэт, рухстауæг, адæмы фæтæг. Йæ царды сæйраг цаутæ. Адæмы царды нывтæ йæ уацмысты.

"Ныфс". Поэты монолог. Фырт æмæ фыды ахæт кæрæдзимæ. Дыууæ цæстæнгасы цардвæндаг æмæ царды нысанмæ. Сфæлдыстад — фæллойы хуыз. Поэзийы мидис æмæ æууæлтæ ацы уацмысмæ гæсгæ. Поэт æмæ адæмы ахаст. "Ныфс" — Къостайы адæмондзинады поэтикон нывæст. Уацмысы метафорон æууæлтæ.

"Хъуыбады". Уацмысы мидис. Сидзæры уавæр. Фыййауы цард. Фæндырдзæгъдæджы цард æмæ хъысмæт. Йæ ахæт æрдзмæ, фосмæ. Йæ зарджыты мидис, йæ бæллицтæ. æрдзы нывты символон (аллегион) мидис. Поэт æмæ

андар хуызтима (предметы 'хсан бастдзинад; йа нысан у скъоладзаутам раст зондахаст авзарын канын, уйдонан ахуырад ама куыст уарзын канын; сабита хъуама сахуыр уой ардз ама культурон бынтам хадзардзин ама барнон цастай касын, адаймаджы бартан ама адамты амдзарин амахастынтан аргъ канын. Адамы историон-хъайтарон традицита разга фалтаран хицон канынц патриотизм ама гуманизмы анкъаранта ама идейата. Ахуырады фарцы аив литература уйдонан хъуама суа са монон царды хай.

Программайы мидис ама структура

Астауккаг къласты армаг лавард цауы куыдфастама вазыгджындар кангайа. Авзарст арцыдис.ю ахъаззаг идейон, аивадон ама хъомыладон ахадындзинад каман ис, ахам уацмыста. Са зынга хай фалвард у практикайа - уйдон сты Нарты кадджыта, таурагъта. аргъаутта, зарджыта, ирон классикта: Къоста, Секъа, Арсен, Елбыздыхъо, Нигер, Малиты Геуарги, Дзесты Куыдзаг, Хъуылаты Созырыхъо ама андарты уацмыста. Парахат бынат дзы ис ирон фысджты ног фалтарты уацмыстан. Барцай дзы ис андар адамты дзырдаивады уацмыстай дар: уйдон ирон скъоладзауты зонга канынц аппатдунеон аивадон хазнатима, амхиц са канынц литература касынма. Армаг амткай ахъаз уыдзан ахуырдауты дунеуынынад ураха канынан: базондзысты адамы цард ама историон цаута, адамы агъдаутта ама удварны традицита, кад ама намысы хъуыддагта. Программа фадат датты ама домы скъоладзауты аив касын, нывыл дзурын. раст ама аив фыссын сахуыр канын. Астауккаг къласты цы литературон текстта лавард цауы. уйдон канынц арта дихы:

1) касынан ама сахуыр канынан; 2) касынан ама арныхас канынан; 3) фасурукты касынан.

Хицан жанрта ама уацмыстам программайы амынд цауы занадон литература - уый ахуырганаган ахъаз уыдзан темайыл бастондар бакусынан.

Программа нысан каны, литературайы теорийа ахуырдаута хъуама цы ног зонындзинадта райсой, уйдон.

Алы къласан дар программайы бараггонд цауынц, скъоладзаута наизусть цы текстта хъуама зоной, уйдон.

Программа хынцы, алы къласы дар ахуырдауты зонындзинадтам цы доманта ис, уйдон.

Хистар къласты литература лавард цауы историон принциптам гасга. Уыс хъуама зына литературон процесс, йа разты историон, ахсанадон ама культурон

уаварта. Программайы давард цауы литературон разты периоды иумага характеристика, стай, уыцы периоды зынгадар цы фысджыта уыд, уыдоны сфалдыстадай сайрагдар уацмыста. Классиктай уалдай программыйы цы фысджыта ис, уыдоны сфалдыстад балвырдай андафта литературон разтыл ама йын ис историон-культурон ахандзинад. Уыима хыгъд цауынц дитературон здахтыты аппат хуызта (романтизм, символизм, реализм) ама са зынгадар минавартты аивадон антыстыта.

Ног фалтары антыстыта амынд цауынц разныхасы. Сармагондай ахуыран авзарст арцыдысты, зонынад, идейон ама эстетикон хьомыладан хуыздар ахъаз чи у, ахам уацмыста. Инната лавард цауынц фасурокты бархийа касынан. Афтамай скьоладзаутан фадат ис ирон литературайы сайрагдар фазындта базонынан.

Хистар къласты армаг лавард цауы 2 дихай: 1) касынан ама сахуыр канынан, 2) фасурокты касынан. 11-ам къласы 1-аг къорды иуай-иу уацмыстам лавард цауы альтернативон вариант.

Программа домы зынгадар фысджыты биографита ама се сфалдыстады сайрагдар аууалта ахуыр канын; уацмыс авзаргайа, уыман йа мидис ама йа формайы иудзинад хынцын; литературайы теори ама эстетикайа балвырд зонындзинадта раттын.

Фысджытай алкай сфалдыстадма дар амынд цауы зонадон-критикон литература - ахуырганаган аххуысы армаг. Амынд цлуынц, программа алы къласы дар ахуырдзауты ра цы заста ама цы нысан авары. уыцы доманта, ахуырадон куыстыты хуызта.